

Lärlarledd undervisning vid Uppsala universitet

1. Bakgrund och syfte

Under hösten 2006 genomförde Uppsala studentkår en undersökning av hur mycket lärlarledd undervisning som erbjöds studenterna vid de olika fakulteterna och institutionerna vid Uppsala universitet. Det ledde till en uppmärksam rapport, som bland annat resulterade i att universitetet tillsatte en egen utredning, kallad *Grundutbildningens resurser*, som på ett mer djupgående sätt försökte attackera problemet med det minskade antalet lärlarledda timmar. Beräkningsgrunderna i *Grundutbildningens resurser* var schablonmässiga men slutsatsen från rapporten är att det även inom ramen för nuvarande anslag borde vara möjligt att öka andelen lärlarledd undervisning för eftersatta utbildningsområden. Uppsala studentkår hoppas att Uppsala universitet använder sig av denna kunskap och gör allvar av sina ambitioner att vara inte bara det bästa forskningsuniversitetet, utan också det universitet som är bäst på grundutbildning.

Vad är egentligen en högkvalitativ grundutbildning? Uppsala studentkår menar att grunden för utbildningskvalitet ligger i studentens möjlighet att träffa sina lärare. Det är i mötet mellan studenter och lärare som studenten kan utveckla de kunskaper som en akademisk utbildning ska innebära. I det akademiska samtalet mellan student och lärare kan studentens kritiska tänkande utvecklas. Det är också i mötet och i diskussionen som studenten kan lära sig de färdigheter som krävs för yrkeslivet. Det är med andra ord något som kräver en mångfald av undervisningsformer, handledning och praktik, både bredd och djup. Det är också därför vi har valt att göra en uppdelning mellan total tid lärlarledd undervisning och seminarier eller seminarieliknande undervisningsformer i redovisningen av resultatet. Då seminarier ofta innebär mindre grupper och därmed aktivt bidrar till att den enskilda studentens kontakt med läraren och andra studenter blir större är det en typ av undervisning som man absolut inte bör prioritera bort.

Med dagens resurstilldelningssystem är det alltför lätt att skära i de lärlarledda timmarna, någonting som med all önskvärd tydlighet framträder både i den ovan nämnda rapporten från Uppsala universitet och i den av Högskoleverket tidigare i år utgivna rapporten *Högskolans ekonomi 1997–2007 – vad har hänt?* Där framgår det att resurserna per student i grundutbildning ligger kvar på 1998 års nivå, och trenden är snarast att resurserna urholkas ytterligare. Detta beror kanske framför allt på att universitetets anslag konsekvent uppräknas med ett för lågt belopp, vilket innebär att inflationen och löneutvecklingen springer ifrån anslagen.

Denna rapport skall ses som en uppföljning och ännu ett inlägg i debatten kring högskolans resurstilldelning. Vi har inte gjort någon mer djuplodande analys än förra gången, men resultaten visar ändå med all önskvärd tydlighet att någonting måste göras innan grundutbildningen alldeles förblöder. Mer resurser måste tillföras, speciellt med det kraftigt ökade söktrycket inför kommande läsår.

2. Undersökningens genomförande

Undersökningen har genomförts på A-kurser, respektive på första terminens kurser inom utbildningsprogram, vid Uppsala universitet. Sådana kurser motsvarar en termins studier på heltid. Att den grundläggande nivån valts ut beror till stor del på att jämförelser där blir lättast, eftersom undervisningsformer och handledning tenderar att skilja sig åt betydligt mer på högre nivåer. Det är också på grundnivån som antalet studenter är som allra störst.

Undersökningen har genomförts av Uppsala studentkårs studiebevakare vid samtliga åtta av universitetets fakulteter. Det material som inhämtats till grund för undersökningen är de olika institutionernas officiella scheman för kurserna eller programmen i fråga. Undersökningen har genomförts under vårterminen 2009 med scheman från både höstterminen och vårterminen beroende på när kurserna eller programmen påbörjas.

En timme i undersökningen motsvarar en akademisk timme, det vill säga 45 minuter. Vi har valt att använda oss av denna eftersom det är den klocka som används på universitetet. Den som är intresserad av den faktiska kvantiteten timmar kan således multiplicera resultaten under avsnittet ”Redovisning av resultat” med 0,75 och erhålla antalet klocktimmar.

Under avsnittet ”Redovisning av resultat” har vi räknat ut medelvärdet för den lärarledda undervisningen inom enskilda kurser och för hela fakulteten. Om inget annat står bakom kursnamnet, så är kurserna 30 högskolepoäng, det vill säga en termins studier. Vid de fakulteter med olika långa kurser har medelvärdet uträknats så att samtliga undervisningstimmar; föreläsningar så väl som seminarier, på samtliga kurser inom fakulteten har räknats och dividerats med 20 veckor, vilket är den normala längden på terminen. I vissa fall har det varit relevant att dividera den sammanlagda tiden undervisning med det exakta antalet veckor under vilken utbildning ges då framförallt vissa utbildningsprogram, såsom civilingenjörsprogrammen samt juristprogrammet är anpassade till att vara slutförda innan juluppehållet på höstterminen.

Total lärarledd undervisning
_____ = Medelvärde
Total antal poäng/veckor

Hur stor del av den lärarledda undervisningen som är seminarier eller dylikt har sålunda räknats ut genom att på samma sätt som det totala antalet timmar, addera samtliga seminarietimmar och dividera med det totala antalet poäng eller veckor på de räknade kurserna på fakulteten. Vid uträkningarna har två decimaler används för att få en så korrekt upplysning som möjligt.

3. Redovisning av resultat¹

I nedanstående tabell redovisas resultaten från undersökningen. Alla värden är timmar i genomsnitt på en vecka för en student. Det vill säga den tid en enskild student erhåller på kursen eller utbildningsprogrammet under den första terminen. En notering vad gäller språkvetenskapliga fakulteten är att undervisningens art gör det mindre relevant att göra en uppdelning mellan föreläsningar och seminarier då den redan existerande undervisning bedrivs i något som närmast är seminarier redan från början. Det finns också, kanske i högre grad än på andra fakulteter, möjlighet till personlig kontakt med läraren i form av en mer formaliserad användning av mottagning utöver den faktiska tiden i undervisningssalen.

¹ En bilaga med sammanställning av samtliga underlag finns på Uppsala studentkårs hemsida eller fysiskt hos studiebevakarna på varje fakultet. Information om var dessa sitter finns likaledes på www.uppsalastudentkar.nu.

Fakultet med mest lärarledd (totalt) undervisning:

Teknisk-naturvetenskapliga	20,33
----------------------------	-------

Fakultet med minst (totalt) lärarledd undervisning:

Historisk-filosofiska	4,75
-----------------------	------

Kurs eller programtermin med mest lärarledd (totalt) undervisning:

Kandidatprogram Matematik	26,25
---------------------------	-------

Kurs eller programtermin med minst lärarledd (totalt) undervisning:

Genusvetenskap A	2,40
------------------	------

Fakulteterna rangordnade

	Timmar totalt	Seminarier el. motsv.
Teknisk-naturvetenskapliga	20,33	10,15
Medicinska	11,49	5,04
Utbildningsvetenskapliga	8,4	-
Språkvetenskapliga	6,72	-
Teologiska	6,42	1,78
Juridiska	5,56	3,06
Samhällsvetenskapliga	5,28	1,54
Historisk-filosofiska	4,75	1,52

Fakultet och ämne

	Timmar totalt	Seminarier el. motsv.
Samhällsvetenskapliga		
Ekonomisk historia A	4,65	1,15
Östeuropakunskap A	4,73	0,13
Nordostasienkunskap A	4,90	1,20
Freds- och konfliktkunskap A	3,90	0,90
Företag och företagande	4,19	1,79
Handelsrättslig översiktscurs	5,60	1,40
Förvaltningsrättslig översiktscurs	5,50	2,70
Allmän rättskunskap och handelsrätt	6,40	2,70
Grundläggande statistik A4	7,10	1,0
Medie- och kommunikationsvetenskap A	4,48	1,13
Data- och systemvetenskap A	7,10	2,60
Kostvetenskap A	10,0	2,40
Hem- och konsumentkunskap A	8,10	2,65
Samhällsvetarprogrammets grundkurs	4,25	1,70
Samhällsplanerarprogrammets grundkurs	5,40	1,38
Geografi A	Ej mätbar	
Nationalekonomi A	7,20	0,35
Pedagogik A	3,83	2,13
Psykologi A	7,23	1,0
Sociologi A	6,03	1,43
Sociologi AOP A	6,05	1,30
Socialpsykologi A	6,20	1,90
Statskunskap A	5,45	1,50
Utvecklingsstudier A	4,83	0,93

Historisk-filosofiska

Antikens kultur- och samhällsliv A	4,70	1,47
Arkeologi A	3,13	0,33
Egyptologi A	-	-
Praktisk filosofi A	5,10	1,0
Teoretisk filosofi A	7,60	3,20
Estetik A	4,80	0,90
Historia A	7,55	2,70
Idé- och lärdomshistoria A	3,40	1,40
Konstvetenskap A	5,55	1,30
Etnologi A	2,80	0,10
Kulturanthropologi A	4,20	1,0
Litteraturvetenskap A	4,60	3,95
Retorik A	3,45	2,90
Musikvetenskap A	7,20	-
Genusvetenskap A	2,40	1,0

Språkvetenskapliga²

Franska A1	8,05
Spanska A	5,90
Italienska A1	6,85
Arabiska A	9,45
Kinesiska A	7,05
Lingvistik I	7,70
Svenska språket/Nordiska språk A	7,0
Svenska som andraspråk A	5,80
Engelska A1	6,00
Praktisk engelska A	3,30

Teologiska

Religionsvetenskap A	6,42	1,78
----------------------	------	------

Utbildningsvetenskapliga³

Allmänt utbildningsområde 1/AOU1	10,10
Musik och estetiskt lärande med barn	8,70
Pedagogiskt arbete med yngre barn	6,50
Språk och matematik från förskola till tidiga skolår A	8,30

Medicinska⁴

Läkarprogrammet	10,5	3,90
Biomedicinarprogrammet	11,3	6,10
Sjuksköterskeprogrammet	12,05	4,45
Röntgensjuksköterska	12,1	5,70

² Vad gäller uppdelning av föreläsningar och seminarier eller motsvarande, se diskussionen under avsnitt 3.

³ Redovisning av seminarier föll tyvärr bort ur underlaget för utbildningsvetenskapliga fakulteten.

⁴ Redovisat är den första terminen inom fakultetens utbildningsprogram. Det finns viss osäkerhet i siffrorna, då vi inte varit säkra på att vi verkligen haft tillgång till hela terminens scheman. Siffrorna kan därför behöva justeras något uppåt.

Teknisk-naturvetenskapliga⁵

Högskoleingenjör Bygg	15,0	7,95
Högskoleingenjör Elektro	14,63	8,68
Högskoleingenjör Maskinteknik	18,0	11,16
Kandidatprogram Biologi	16,65	8,82
Kandidat Datavetenskap	23,0	11,56
Kandidat Fysik	22,13	8,0
Kandidatprogram Matematik	26,25	12,50
Civilingenjör Kemi/Kandidatprogram kemi	19,32	9,89
Civilingenjör Energisystem	23,15	13,25
Civilingenjör Teknisk fysik	17,58	7,58
Civilingenjör Informationsteknologi	20,53	10,32
Civilingenjör Teknisk fysik med materialvetenskap	21,13	8,13
Civilingenjör System i teknik och samhälle	21,0	10,19
Civilingenjör Miljö och vattenteknik	23,63	11,88
Civilingenjör Bioteknik/bioinformatik	23,0	12,38

Juridiska fakulteten⁶

Juris kandidatprogrammet	5,56	3,06
--------------------------	------	------

4. Sammanfattning av resultat

Undersökningen visar tydligt och klart att det finns en väldig variation i den lärarledda tid som erbjuds studenterna vid Uppsala universitet. Variationen finns huvudsakligen mellan fakulteterna, men också inom dem. Det kan konstateras att mycket få av universitetets studenter når upp till de tio timmar lärarledd tid i veckan som Uppsala studentkår anser är minimum om heltidsstudier ska vara meningsfulla. Det finns också ett problem med arbetsbelastningens fördelning bland de kurser eller utbildningsprogram som har mycket lärarledd undervisning.

4.1 Skillnader mellan fakulteterna

Det finns en väldig skillnad i undervisningstid mellan fakulteterna. På teknisk-naturvetenskaplig fakultet får studenterna i genomsnitt 20,33 timmar lärarledd tid i veckan, medan de som studerar på den historisk-filosofiska fakulteten endast får 4,25 timmar, det vill säga mindre än en fjärdedel av den lärarledda tid som erbjuds på teknologisk-naturvetenskapliga fakulteten. Än mer utpräglad blir skillnaden vid jämförelse mellan kursen med minst lärarledd tid, Genusvetenskap A med 2,40 timmar i veckan, med Kandidatprogrammet i matematik, som med 26,25 timmar i veckan har flest lärarledda timmar på universitetet. Matematikstudenterna får alltså träffa sina lärare mer än tio gånger så mycket som genusvetarna.

Det framgår också att de fakulteter som har flest lärarledda timmar också har flest timmar seminarier och motsvarande. På teknisk-naturvetenskapliga fakulteten har studenterna i snitt 10,15 timmar seminarier och motsvarande⁷, medan studenterna på historisk-filosofiska fakulteten har 1,52 timmar och de på samhällsvetenskapliga 1,54 timmar i veckan. Eftersom den typen av

⁵ Redovisat är den första terminen inom fakultetens utbildningsprogram. Beräkningarna utgår från det faktiska antalet veckor utbildning ges.

⁶ Beräkningarna utgår från det faktiska antalet veckor utbildning ges.

⁷ Mycket av denna siffra utgörs dock inte av faktiska seminarier utan av lektioner där direktkontakt med läraren förekommer i långt högre grad än under föreläsningar.

undervisning innebär färre studenter per lärare bör den också ses som av större kvalitativt värde i undervisningen, och detta leder alltså till att skillnaden mellan fakulteterna snarast förstärks.

Sammantaget är det problem i båda ändar av skalan. Medan vissa har alltför få timmar, har många utbildningsprogram, speciellt på teknisk-naturvetenskapliga fakulteten, en alldeles för ojämnt fördelad arbetsbelastning sett över terminen.

4.2 Skillnader mellan kurser inom fakulteten

Undervisningstiden varierar inte bara mellan fakulteterna, utan även inom dem. På samhällsvetenskapliga fakulteten får de som läser Kostvetenskap A 10 timmar lärarledd tid i veckan, medan studenterna på Pedagogik A bara får 3,83. På historisk-filosofiska fakulteten får studenterna på Genusvetenskap A bara 2,4 timmar undervisning, medan studenterna på Teoretisk filosofi A får 7,6.

Även inom teknisk-naturvetenskaplig fakultet, som har högst genomsnittlig lärarledd tid, varierar det kraftigt mellan olika utbildningsprogram. Studenterna på kandidatprogrammet i matematik får 26,25 timmar undervisning i veckan, medan studenterna på högskoleingenjörsprogrammet i elektroteknik endast får 14,63 timmar.

Även timmarna för seminarier och liknande varierar. Tyvärr är trenden ofta att de som får minst antal timmar totalt också får minst antal seminarietimmar, vilket är olyckligt. Sämst ställt vad gäller seminarier eller motsvarande torde det dock vara för studenterna på Etnologi A, som får 2,8 timmar lärarledd undervisning i veckan, av vilka endast 0,1 timme är seminarier.

5. Jämförelse med den tidigare undersökningen från 2006

Den generella slutsatsen man kan dra vid en jämförelse mellan undersökningen som gjordes 2006 och den som är gjord nu, är att situationen snarast försämrats. Tre fakulteter har fått fler lärarledda timmar, dels juridiska och språkvetenskapliga med marginella ökningar och dels den teknisk-naturvetenskapliga som redan tidigare hade flest. Skillnaden mot förra gången för den teknisk-naturvetenskapliga fakultetens del kan dock till stor del bero på förändrade mätmetoder. Den förra undersökningen visade varje kurs vid teknisk-naturvetenskapliga fakulteten under mätperioden medan vi denna gång har valt att titta på hela utbildningsprogram och kurserna inom dessa. Detta ger en mer rättvisande bild av den lärarledda tiden för en given termin. Det visar en översiktlig bild av vad en enskild student kan förvänta sig om denne läser vid ett utbildningsprogram, vilket är det absolut vanligast förekommande vid den teknisk-naturvetenskapliga fakulteten.

För alla de övriga fakulteterna har dock antalet lärarledda timmar minskat, och då kanske allra mest för samhällsvetenskapliga fakulteten som gått från 6,2 timmar i veckan till 5,28. Det är synnerligen anmärkningsvärt, då snittet för denna fakultet, liksom för teologiska, juridiska och historisk-filosofiska, redan tidigare låg långt under vad som kan anses vara en acceptabel miniminivå för att man verkligen ska kunna hävda att det är heltidsstudier som studenterna erbjuds.

Samtidigt som minskningen av antalet timmar är ett stort problem, bör man även fundera på om ökningen av antalet lärarledda timmar för studenterna på den teknisk-naturvetenskapliga fakulteten inte också är det, fast ett problem av annan art. Alla studier kräver tid för inläsning och

reflektion, och med alltför många timmar undervisning blir utrymmet för självstudier väldigt begränsat. Vårt underlag visar att de lärarledda timmarna på många kurser är väldigt ojämnt fördelade över terminen, vilket leder till perioder av extrem arbetsbelastning för studenterna. Under långa stycken av terminen har studenterna på teknisk-naturvetenskapliga fakulteten nästan 40 timmar schemalagd undervisning vilket skapar en ohållbar situation där studenterna ofta också förväntas idka självstudier och göra uppgifter vilket leder till att studierna går långt utanför ramen för en normal arbetsvecka. Denna arbetsbelastning måste kunna fördelas jämnare över terminen.

6. Vad vill Uppsala studentkår?

Uppsala studentkår har satt en miniminivå för antalet undervisningstimmar alla studenter bör ha rätt till. Denna miniminivå är satt vid minst tio timmar i veckan för en student som studerar på heltid. Av dessa tio timmar bör minst en tredjedel vara undervisning i mindre grupp. Uppsala studentkår anser att det inte går att utbilda vare sig en duktig lärare, civilekonom, språkvetare eller teolog på mindre än tio timmars undervisning i veckan.

Heltidsstudier ska motsvara heltid, det vill säga 40 timmar i veckan. Dessa timmar ska också vara jämt fördelade över terminen, så att inte belastningen motsvarar exempelvis 20 timmar i veckan i februari, men 60 timmar i veckan i april. Detta är speciellt relevant för dem som idag ligger i övre änden av skalan, det vill säga studerande vid utbildningsprogram inom den teknisk-naturvetenskapliga fakulteten. Uppsala studentkår anser att kvaliteten på utbildningen blir lidande av en skev arbetsbelastning

Att de lärarledda timmarna fördelar sig som de gör över fakulteterna är givetvis till stor del beroende av att anslagen per student varierar, vilket dock också är sant inom fakulteterna. Ett exempel från teknisk-naturvetenskapliga fakulteten är matematikutbildning, ersättningen för en matematikstudent är lägre än för de övriga men prioriteras av fakulteten som omfördelar pengar från bland annat kemi, biologi och fysik. Detta exempel visar att det i viss mån är möjligt för fakulteterna att omfördela resurser. Uppsala universitet har genom den egna utredningen *Grundutbildningens resurser* visat att man tar problemet på allvar, men med tanke på hur resultaten ändå varierar från institution till institution inom samma fakultet, så är det ändå tydligt att en inte betydande del av bristen på lärarledd tid kan spåras till att grundutbildningen på vissa håll nedprioriteras. Det är också så att det totalt sett finns mindre pengar att omfördela på de övriga fakulteterna. Uppsala studentkår kräver att universitetet i sin helhet, tar sitt ansvar och ger tydliga riktlinjer med kontinuerlig uppföljning för vad som är acceptabelt.

När det gäller resurserna till grundutbildningen har de kontinuerligt urholkats. Uppsala universitet äskade ytterligare resurser för att förstärka grundutbildningen under kommande år, någonting som Uppsala studentkår varmt välkomnar och helhjärtat stöder. Detta räcker dock inte, speciellt inte med tanke på den kommande kraftiga ökningen av antalet studenter. Regeringen måste genast tillskjuta adekvata medel för att rädda kvaliteten i den högre utbildningen. För att sedan bibehålla kvaliteten på en god nivå måste den årliga uppskrivningen av medlen också följa den verkliga kostnadsökningen, allt annat är bara ett sätt att i smyg dränera den högre utbildningen på resurser.

Ansvarige ministern Lars Leijonborg har i ett medieutspel nyligen kopplat samman resursförstärkning till den högre utbildningen med införandet av studieavgifter för internationella studenter hemmahörande utanför EU. Uppsala studentkår anser att det är absolut förkastligt att koppla samman dessa frågor, att det är omoraliskt att vilja profitera på studenter från tredje världen och att det är orealistiskt att tro att studieavgifter verkligen skulle inbringa de

hundratals miljoner Leijonborg förespeglar. Resurser kan överföras till den högre utbildningen även utan studieavgifter, bara den politiska viljan finns.